

■ УДК 793.3

І. І. Герц, заслужений працівник культури України, доцент кафедри сучасної хореографії, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

Т. В. Нечаєнко, доцент кафедри тележурналістики, дикторів та ведучих телепрограм, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

ТІЛЕСНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Розкрито специфіку тілесності як компонента танцювальної виразності, зокрема проблему людської тілесності як одну з найскладніших у культурологічному дискурсі. Виявлено причини посиленої уваги сучасної культури до тіла як одного з визначальних компонентів хореографічного мистецтва. З'ясовано роль людського тіла в системі культури та комунікативній практиці особистості. Танець розглянуто як важливий транслятор нових відчуттів, почуттів, думок і значень у культурі ХХ ст. й водночас генератор актуальних культурних значень і смислів, а також як специфічний невербальний дискурс тіла. Тілесність визначено як інтегральну характеристику досвіду людини.

Ключові слова: тіло, тілесність, танець, танцювальна виразність.

И. И. Герц, заслуженный работник культуры Украины, доцент кафедры современной хореографии, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Т. В. Нечаенко, доцент кафедры тележурналистики, дикторов и ведущих телепрограмм, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ТЕЛЕСНОСТЬ КАК КОМПОНЕНТ ТАНЦЕВАЛЬНОЙ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ

Раскрыта специфика телесности как компонента танцевальной выразительности, проблема человеческой телесности как одна из самых сложных в культурологическом дискурсе. Выявлены причины повышенного внимания современной культуры к телу как одному из определяющих компонентов хореографического искусства. Выяснена роль человеческого тела в системе культуры и коммуникативной практике личности. Танец рассмотрено как важный транслятор новых ощущений, чувств, мыслей и значений в культуре ХХ в., генератор актуальных культурных значений и смыслов, специфический невербальный дискурс тела. Телесность определена как интегральная характеристика опыта человека.

Ключевые слова: тело, телесность, танец, танцевальная выразительность.

I. I. Herts, Honored Worker of Culture of Ukraine, Assistant Professor of Modern Choreography, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

T. V. Nechaenko, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

PHYSICALITY AS A COMPONENT OF DANCE EXPRESSION

The article deals with the specific features of physicality as a component of dance expression. Particular attention is paid to the issue of human physicality as one of the most problematic in the culturological discourse. The author identifies the causes of the increased attention of modern culture to the body as one of the key components of choreography art. The article explains the role of the human body in the system of cultural and communication practices of an individual. The dance is considered as an important broadcaster of new experiences, feelings, thoughts and values in the culture of the twentieth century, a generator of current cultural values and meanings, and the specific nonverbal discourse of the body. Physicality is defined as an integral characteristic of the human experience.

Key words: body, physicality, dance, dance expression.

Постановка проблеми. Для кожної культурної епохи характерне інакше ставлення до тілесних практик і тіла загалом. В одні історичні періоди людське тіло вважалося взірцем краси й космічної гармонії, в інші — символом гріховності. До ХХ ст. склалася своєрідна антропологічна парадигма бачення людини, яка вможливує необхідність обговорення проблеми тілесності поряд з поняттями психіки, свідомості, уяви та пам'яті. Зважаючи на те, що тілесність поєднує різні значення, вироблені культурами минулого, для теорії й історії культури необхідно визначити значущість цього феномену не тільки в межах соціально-культурного дискурсу загалом, а й у процесі його специфіки зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У культурологічному дискурсі питання людської тілесності є одним з найскладніших, існує немало різноманітних і нестандартних підходів з цієї проблеми. Поширення серед культурологів розуміння тіла як першого джерела знаків, символів і комунікації сприяло осмисленню людської тілесності як знакової системи (Ж. Бодрійяр [2]). Проблему тілесності в культурологічному аспекті розглядав М. Фуко [19]. У деяких етнокультурних дослідженнях тією чи іншою мірою порушується питання про її знакову й символічну роль (О. О. Потебня, В. Тернер, М. Мід, О. Фрейденберг, Г. Кабакова, М. Ф. Сумцов [6; 13; 14; 15; 16; 18]). Окремим аспектам проблеми тілесності в культурі присвячені праці О. Шпенглера, А. Я. Гуревича, М. М. Бахтіна, М. С. Кагана [1; 3; 7;

21], зокрема людську тілесність як соціокультурний феномен проаналізовано в розвідках С. Є. Леонової, М. Матвейчук, Н. Чілікіної [10; 12; 20].

Однак досліджень, у яких тілесність була б розглянута не тільки як феномен, обмаль. Ще менше праць, де об'єктом вивчення є тілесність з точки зору хореографічного мистецтва, що зумовлює необхідність дослідження тілесності як компонента танцювальної виразності.

Мета статті — розкрити специфіку тілесності як компонента танцювальної виразності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед причин пильної уваги сучасної культури до тіла та тілесності можна виокремити такі:

1. Постійне посилення прагматичних та індивідуалістичних тенденцій у технократичному європейському суспільстві та «поміщення економіки й економічних цінностей у центр соціокультурної реальності, істотне зростання матеріального виробництва, рівня та якості (тривалості, матеріальної забезпеченості, стабільності й комфорту) життя масової людини» [5, с. 74] на початку минулого століття створює передумови для врідноманітнення повсякденного життя, підвищеної уваги людей до комфортного задоволення власних «тілесних» потреб. У другій половині ХХ ст. ця тенденція спричиняє формування «суспільства споживання» і консюмеристської культури, згідно з якою сенсом споживання стає не задоволення життєвих потреб, але саме споживання.

2. Прогрес технічних наук, самої техніки та, відповідно, розвиток і впливовість наук, які «засвідчують фундаментальну роль для людей матеріальних аспектів їхньої природи» [5, с. 75] — біології, медицини, психології, економіки, демографії, соціології.

3. Демографічний приріст, процеси урбанізації та поширення демократичних процесів у західному суспільстві сприяють виникненню в середині ХІХ ст. феномену масової культури, що має важливі наслідки. Одним з них стає «культ тіла», який стимулює розвиток різноманітних практик, спрямованих на «поліпшення» тіла, його зовнішнього вигляду й самопочуття. Протягом ХХ ст. тривають процеси активного розвитку «індустрії оздоровчого дозвілля, фізичної реабілітації людини та створення прийнятної тілесної іміджу (курортна індустрія, масовий фізкультурний рух, <...> система хірургічних, фізіотерапевтичних, фармацевтичних послуг для покращення зовнішності)» [17, с. 386].

4. У зв'язку із цими змінами відбуваються секуляризація культури, послаблення впливу церкви та інших інститутів (освіти, філософії, суворої суспільної моралі, патріархальних сімейних традицій), що компрометує пріоритет духовних цінностей, концепцію людини як

істоти духовної, моральної, доброчесної. Нівеляція традиційних «кордонів існування» призводить до ірраціоналізму, страху перед майбутнім і, одночасно, — лібералізації тіла, звільнення інстинктів: «Епоха створила людей, позбавлених віри, філософія втрачає своє значення, чудові досягнення людини призвели до душевної млявості, все стало каламутним» [22, с. 373].

5. Дедалі тісніший контакт культури Заходу з культурою Сходу, його духовними вченнями та психофізичними практиками сприяє утвердженню холістичного підходу до розуміння людського тіла, нерозривного зв'язку духовного й тілесного начал. Так, філософія дао — філософія шляху, який ніхто не може пройти, окрім людини, у процесі якого людина і стає сама собою, — є, на думку дослідників, метафорою буття людської тілесності. У буддизмі тема конкретної індивідуальної тілесності акцентована більшою мірою, вона виявляється «осередком світових зв'язків і сил; для неї ці зв'язки й сили існують <...> саме в її власному життєвому процесі» [4, с. 39].

Наслідком того, що з початком ХХ ст. «тіло <...> стало головним предметом турботи людини» [4, с. 40] є безліч фактів і явищ культури, передусім повсякденної. Відповідно до зростаючих потреб сучасної людини активно розвиваються нові сфери індустрії предметів масового споживання, які обслуговують побут звичайних містян, художньо-прикладне мистецтво. Дизайн і архітектура прагнуть естетизувати й «ергономізувати» середовище проживання людини, створити максимальні зручності для сучасного міського життя.

Танець, за визначенням філософа й культуролога М. С. Кагана, як і будь-який інший вид мистецтва, — дзеркало, «у яке культура зазирає, пізнаючи в ньому себе і <...> разом із собою <...> відображений світ» [9, с. 15], спосіб художнього пластичного осмислення тілесних метаморфоз, що відбуваються з людиною в сучасній культурі. Саме за допомогою танцю вдається передати стан, для якого ще не придумали слова. І в цьому сенсі танець у культурі ХХ ст. стає важливим транслятором нових відчуттів, почуттів, думок і значень.

Відповідно до класифікації, запропонованої М. С. Каганом, танець належить до мусичних мистецтв, тобто таких, що використовують для своєї реалізації засоби, властиві самій людині [8]. Мова танцю ґрунтується на «чистому» людському матеріалі, хоча можна використовувати й додаткові виражальні засоби — наприклад, спеціальні костюми або певні атрибути, необхідні для пояснення сюжету певного танцю. Багато в чому це визначає специфіку мови танцю: його основою є виражальні можливості людського тіла. Безумовно, виразність рухів тіла — один з основних елементів танцювального мистецтва, тому так часто танець визначають як «музику» тіла.

Оскільки саме людське тіло виконує функцію одного з визначальних компонентів хореографічного мистецтва, необхідно розглянути його роль у системі культури.

Поширеною є думка, що організм людини, особливо його моторика, жодним чином не належить до явищ культури. Найчастіше розглядають у межах сфери «чистої» біології, тому, на відміну від психічних, моральних, естетичних та інших явищ духовного світу людини, які є соціальними, не вважають культурним явищем. І навіть більше — в історії культури фізичний аспект природи людини нерідко оцінюється негативно, тіло сприймається як «темниця духу». Багато в чому це зумовлено онтологічною суперечливістю сутності людини: як біологічна істота вона належить до світу природи, а як істота, котра прагне духовних звершень, — світу культури. Узаємодія природного й культурного, природного та «рукотворного» є основою будь-якої людської діяльності, а людина — завжди «людина тілесна». Тому тілесна культура відіграє роль фундаментального прошарку культури. Звичайно, саме тіло людини не належить до світу культури, оскільки остання — це натура (природа), адаптована людиною. Однак не слід забувати, що тіло людини перебуває поза соціальною сферою і сферою культури тільки до певного моменту. На певному етапі воно долучається до системи соціальних відносин, соціальної життєдіяльності людей, виконуючи функцію, з одного боку, результату цієї діяльності, а з іншого — її засобу. А це означає, що воно належить до світу культури. Відтак, людське тіло, перебуваючи в складній залежності від стану суспільства та способу життя людей, є результатом взаємодії природного й соціального. У зарубіжній науковій літературі для позначення такого, перетвореного культурою тіла використовується спеціальний термін — «соціальне тіло» (Ж. Дельоз). У результаті перетворення людиною наданого їй природою тіла останнє стає явищем світу культури. Таким чином, об'єктивне ставлення до цієї проблеми потребує врахування того факту, що тіло протягом людського життя зазнає змін — на нього впливають різні соціокультурні чинники. І, передусім, тіло перетворюється духовними силами людини, а єдність і гармонія духу та тіла — вищий сенс, це усвідомили ще давні філософи. Дух і тіло не повинні бути розділені у свідомості людини, і вдосконалення фізичних якостей стає культурою лише тією мірою, якою воно важливе не тільки для фізичного, а й особистісного, духовного розвитку.

У танці тіло людини, котра рухається, безпосередньо пов'язане з її духовним життям і здатне таким чином його означувати. Зовнішнє втілення є важливим настільки, наскільки передає внутрішнє життя

людського духу, людської душі, тому в мистецтві, особливо в танці, тіло, за висловом К. С. Станіславського, виконує функцію «зовнішнього апарату втілення». Грецький письменник Лукіан у трактаті «Про танець» відзначав: «<...> в інших видовищах проявляється лише одна сторона людської природи: або її душевні, або тілесні здібності. У танці нерозривно пов'язане те й інше <...>» [11]. Становлячи єдність душевної й тілесної краси, танець здатен розкрити думки, ідеї, узагальнення. Духовність, виражена за допомогою ідеально організованої плоти, і є танцем.

Здатність тіла відображати душевний стан визначає й виявляє комунікативний сенс тілесності, рухи тіла в танці мають певну комунікативну спрямованість. Це зумовлено, з-поміж іншого, здатністю людською тіла бути посередником у спілкуванні, його орієнтованістю на комунікацію. Роль тіла в комунікативній практиці особистості істотна — починаючи від тілесного контакту як найінформативнішого й найцирішого способу відносин між індивідами та завершуючи значенням «тілесного іміджу» в міжособистісних стосунках.

Танцювальне мистецтво є чимось більшим, ніж просто сумою ритмічно виконуваних технічних прийомів, хоча, звичайно, існує ставлення до танцю лише як до «гімнастики». Можливо, це наслідок того, що хтось цілком може задовольнитися лише зовнішньою стороною танцювального мистецтва — пластикою людського тіла, яка в мистецтві танцю набула дещо іншого смислу, оскільки передбачає виразність руху, жестикуляцій, через які розкривається внутрішній світ людини.

Універсальні тілесні схематизми, які є основою танцю, надають змоги передавати, незважаючи на їхню обмежену кількість, чимало відтінків його змісту. Зважаючи на те, що основою виражальних можливостей танцю є людське тіло, можна виокремити дві підгрупи виражальних засобів: 1) виражальні форми статури самого танцюриста; 2) внутрішні властивості тіла, які забезпечують динамічні можливості руху (рухливість суглобів, еластичність зв'язок, сила й витривалість м'язів, а також рівень розвитку вестибулярного апарату).

Оскільки однією з властивостей мови є її здатність відігравати роль засобу мислення, іншою найважливішою характеристикою танцювального мистецтва, яка визначає специфіку його виразності, є властивий танцю особливий вид художнього мислення. Тривалий час питанню співвідношення естетично вираженої тілесної динаміки з мисленням і свідомістю не приділялося достатньо уваги. Оскільки всі форми суспільної діяльності людини здійснюються за допомогою мислення, можна припустити — мистецтво не є в цьому разі винятком. Передусім, творчість художника зацікавлює тим, що виходить

за межі тих звичних уявлень про розумову діяльність, які стійко сформувалися на основі вивчення творчості вченого. Так, поняття художнього мислення використовувалося в естетиці достатньо обережно і, радше за все, метафорично, ніж як термін з гносеологічно фіксованою семантикою. Конкретніше художнє мислення в системі видів інтелектуальної діяльності виокремлювала психологія, вважаючи його видом професійної діяльності.

Отже, танець можна розглядати як специфічний невербальний дискурс тіла, у якому здійснюються всі нові способи роботи з тілом, а також виявляються актуальні культурно-історичні моделі тілесності. Танець стає одним з найважливіших трансляторів і водночас генераторів актуальних культурних значень і смислів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна сформулювати такі висновки. У ХХ ст. тіло й похідне від нього поняття тілесності стають домінуючими культурними поняттями. При цьому сучасні зміни тілесності людини невід'ємні від загальних процесів розвитку: трансформація тілесності є результатом і співтворцем індивідуальної та групової тілесності.

Тілесність є інтегральною характеристикою досвіду людини, комплексом соціальних і культурних якостей, а також певним способом взаємодії внутрішнього та зовнішнього життєвих просторів людини, котра опановує під час соціалізації різні мови тіла. Освоєння й конструювання нових тілесних моделей надають самому танцю можливості постійного оновлення й розвитку власної мови. При цьому основою виражальних можливостей у танці є людське тіло, роль якого в структурі виражальних засобів танцю надзвичайно важлива.

Подальшого дослідження потребує проблема виявлення загальних закономірностей, еволюції та перспектив різних змін тілесності, а також відображення цих змін у танці.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса / М. Бахтин. — М. : Худ. лит., 1990. — 541 с.
2. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. — М. : Добросвет, 2000. — 387 с.
3. Гуревич А. Я. Избранные труды : в 2 т. / А. Я. Гуревич. — М. — СПб. : Университетская книга, 1999. — Т. 2 : Средневековый мир. — 560 с.
4. Емельянов Б. В. Проблема человеческой телесности в контексте диалога Запада и Востока / Б. В. Емельянов // Восток и Запад: динамика диалога / Б. В. Емельянов, В. Е. Кемеров, П. П. Коновалова ; Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького, Урал. межрегион. ин-т обществ. наук. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2003. — С. 39–51.

5. Закс Л. А. Судьбы мировоззрения в XX в.: пиррова победа материализма / Л. А. Закс // Философское мировоззрение и картина мира : материалы Всерос. науч. конф. / отв. ред. В. В. Ким. — Екатеринбург : Изд-во Урал.ун-та, 2009. — Т. 1. — С. 74–85.
6. Кабакова Г. И. Антропология женского тела в славянской традиции / Г. И. Кабакова. — М. : Ладомир, 2001. — 335 с.
7. Каган М. С. Се человек. Жизнь, смерть и бессмертие в «волшебном зеркале» изобразительного искусства / М. С. Каган. — СПб. : Logos, 2003. — 320 с.
8. Каган М. С. Морфология искусства. Историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств / М. С. Каган. — Ленинград : Искусство, 1972. — 440 с.
9. Каган М. С. Искусство как феномен культуры / М. С. Каган // Искусство в системе культуры : сб. науч. ст. / сост. и отв. ред. М. С. Каган. — Ленинград : Наука, 1987. — С. 6–22.
10. Леонова С. Є. Символіка тілесності у сучасній театральній хореографії (на прикладі М. Ека) [Електронний ресурс] / С. Є. Леонова. — Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/VKhtTK_2011_958\(1\)_44_6.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/VKhtTK_2011_958(1)_44_6.pdf). — Назва з екрана.
11. Лукиан. Диалог «О пляске» [Электронный ресурс] / Лукиан. — Режим доступа: <http://www.balletmusic.ru/books/article/Lucian1.htm>. — Загл. с экрана.
12. Матвейчук М. До проблеми тілесності в сучасному танці [Електронний ресурс] / М. Матвейчук. — Режим доступу: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2015/1/64.pdf>. — Назва з екрана.
13. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. — М. : Наука, 1989. — 429 с.
14. Потебня А. А. Символ и миф в народной культуре / А. А. Потебня. — М. : Лабиринт, 2000. — 480 с.
15. Сумцов Н. Ф. Символика славянских обрядов. Избранные труды / Н. Ф. Сумцов. — М. : Восточная лит., 1996. — 295 с.
16. Тэрнер В. Символ и ритуал / В. Тэрнер. — М. : Наука, 1983. — 277 с.
17. Флиер А. Я. Культурология для культурологов : учеб. пос. для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также преподавателей культурологии / А. Я. Флиер. — М. : Академ. проект, 2000. — 496 с.
18. Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра / О. М. Фрейденберг. — М. : Лабиринт, 1997. — 448 с.
19. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет : пер. с фр. / М. Фуко. — М. : Касталь, 1996. — 448 с.
20. Чілікіна Н. Сучасні аспекти філософії тілесності як ключ до мови тіла [Електронний ресурс] / Н. Чілікіна. — Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/artstudies/article/viewFile/3066/3129>. — Назва з екрана.
21. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. — М. : Мысль, 1993. — 663 с.

22. Ясперс К. Смысл и назначение истории : пер. с нем. / К. Ясперс. — М. : Политиздат, 1991. — 527 с.

References

1. Bakhtin M. Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaya kultura Srednekovyaya i Rennansa / M. Bakhtin. — M. : Khud. lit., 1990. — 541 s.
2. Baudrillard Jean. Simvolicheskiy obmen i smert / Jean Baudrillard. — Moskva : Dobrosvet, 2000. — 387 s.
3. Gurevich A. Ya. Izbrannyye trudy : v 2-h t. T. 2 : Srednekovyyiy mir / A. Ya. Gurevich. — M.—SPb : Universitetskaya kniga, 1999. — 560 s.
4. Yemelyanov B. V. Problema chelovecheskoy telesnosti v kontekste dialoga Zapada i Vostoka / B. V. Yemelyanov // Vostok i Zapad: dinamika dialoga / B. V. Yemelyanov, V. E. Kemerov, P. P. Konovalova ; Ural. gos. un-t im. A. M. Gorkogo, Ural. mezhtregion. in-t obschestv. nauk. — Ekaterinburg : Izd-vo Ural.un-ta, 2003. — S. 39–51.
5. Zaks L. A. Sudby mirovozzreniya v XX v.: pirrova pobeda materializma / L. A. Zaks // Filosofskoe mirovozzrenie i kartina mira : materialy Vseros. nauch. konf. / otv. red. V. V. Kim. — Ekaterinburg : Izd-vo Ural.un-ta, 2009. — T. 1. — S. 74–85.
6. Kabakova G. I. Antropologiya zhenskogo tela v slavyanskoy traditsii / G. I. Kabakova. — M. : Lodomir, 2001. — 335 s.
7. Kagan M. S. Se chelovek. Zhizn, smert i bessmertie v «volshebnoy zerkale» izobrazitel'nogo iskusstva / M. S. Kagan. — Sankt-Peterburg : Logos, 2003. — 320 s.
8. Kagan M. S. Morfologiya iskusstva. Istoriko-teoreticheskoe issledovanie vnutrennego stroeniya mira iskusstv / M. S. Kagan. — Leningrad : Iskusstvo, 1972. — 440 s.
9. Kagan M. S. Iskusstvo kak fenomen kultury / M. S. Kagan // Iskusstvo v sisteme kultury : sb. nauch. st. / sost. i otv. red. M. S. Kagan, predisl. E. S. Markaryan. — Leningrad : Nauka, 1987. — S. 6–22.
10. Leonova S. Ye. Simvolika tilesnosti u suchasnoy teatralnoy khoreografii (na prykladi M. Eka) [Elektronnyy resurs] / S. Ye. Leonova. — Rezhym dostupu: file:///C:/Users/Admin/Downloads/VKhITK_2011_958(1)_44_6.pdf. — Nazva z ekrana.
11. Lucianus. Dialog «O plyaske» [Elektr. resurs]. — Rezhim dostupa: <http://www.balletmusic.ru/books/article/Lucian1.htm>. — Zagl. s ekrana.
12. Matveichuk M. Do problemy tilesnosti v suchasnomu tantsi [Elektronnyy resurs] / M. Matveichuk. — Rezhym dostupu: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2015/1/64.pdf>. — Nazva z ekrana.
13. Mid M. Kultura i mir detstva / M. Mid. — Moskva : Nauka, 1989. — 429 s.
14. Potebnaya A. A. Simvol i mif v narodnoy kulture / A. A. Potebnaya. — M. : Labirint, 2000. — 480 s.
15. Sumtsov N. F. Simvolika slavyanskikh obryadov. Izbrannyye trudy / N. F. Sumtsov. — M. : Vostochnaya lit., 1996. — 295 s.
16. Terner V. Simvol i ritual/ V. Terner. — M. : Nauka, 1983. — 277 s.

17. Flier A. Ya. Kulturologiya dlya kulturologov : ucheb. pos. dlya magistrantov i aspirantov, doktorantov i soiskateley, a takzhe prepodavateley kulturologii / A. Ya. Flier. — M. : Akadem. proekt, 2000. — 496 s.
18. Freydenberg O. M. Poetika syuzheta i zhanra / O. M. Freydenberg. — M. : Labirint, 1997. — 448 s.
19. Foucault Michel. Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksualnosti. Raboty raznyih let : per. s fr. / Michel Foucault. — M. : Kastal, 1996. — 448 s.
20. Chilikina N. Suchasni aspekty filosofii tilesnosti yak kliuch do movy tila [Elektronnyi resurs] / N. Chilikina. — Rezhym dostupu: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/artstudies/article/viewFile/3066/3129>. — Nazva z ekrana.
21. Spengler Oswald. Zakat Evropy /Oswald Arnold Gottfried Spengler. — M.: Myisl, 1993. — 663 s.
22. Jaspers Karl Theodor . Smysl i naznachenie istorii : per. s nem. / Karl Theodor Jaspers. — M. : Politizdat, 1991. — 527 s.

■ УДК 793.3

Herts I. I., Honored Worker of Culture of Ukraine, Assistant Professor of Modern Choreography, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv
ira-herts@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3721-9594

Nechaenko T. V., Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv
0411@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7972-7699

PHYSICALITY AS A COMPONENT OF DANCE EXPRESSION

The aim of the article is to reveal the specific features of physicality as a component of dance expression.

Research methodology. Methodological tools involved in the study include the fundamental strategies worked out in the field of humanities, i.e. methods of cultural analysis, as well as the involvement of methodological tools of semiotics of culture and the arts.

Results. Particular attention is paid to the issue of human physicality as one of the most problematic in the culturological discourse. The author identifies the causes of the increased attention of modern culture to the body as one of the key components of choreography art. The article explains the role of the human body in the system of cultural and communication practices of an individual. The dance is considered as an important broadcaster of new experiences, feelings, thoughts and values in the culture of the twentieth century, a generator of current cultural

values and meanings, and the specific nonverbal discourse of the body. Physicality is defined as an integral characteristic of the human experience. The author emphasizes the need to identify the common patterns, evolution and prospects of various bodily changes and mapping these changes to the dance.

Novelty. The degree and nature of demand for the concept of physicality in a cultural discourse are specified. An attempt is made at identifying the specific features of physicality as a component of dance expression.

The practical significance. The material in this article can be used in the educational process. The findings can be applied in new developments on the subject.

Key words: body, physicality, dance, dance expression.

Надійшла до редколегії 21.04.2017 р.